THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
PUBLISHED BY
THE HEBREW JOURNAL
JOURNAL PRESS, LIMITED
542 Dundas St. West. Telephone Trinity 6830-6831
M. Clavir, Pres. and Gen. Mgr.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913

רעזיגנאציע וואלט געוועזען א פיעל שענערע זשעסט

מיר זענען ניט קיין צו גרויסע חסידים און גלויבען גאנץ ווענינ׳ אין די רעזולטאטען פון אונטערזוכונגען. יעדע אונטערזוכונג, ווי ערגסט זי זאל ניט גענומען ווערען, איז איר רעזולטאט גלייך צו גוט, צו גארנישט — די אלע אונטערזוכונגען, וועלכע זענען אונטערגענומען געווארען אין די לעצטע יארען באשטעטיגען עס.

און ניט בעסער וועט אויך זיין דער גורל פון דער אונטערזוכונג, וואס דער סיסי קאונסיל האט געכטען באשלאסען מיט א מאיאריטעט שטימען, כדי זיך ריין צו וואשען און ארונטערצואוואַרפען פון זיך יעדען חשד.

עס האט זיך אנגעהויבען ווי א קאמעדיע, שנעל זיך פארוואנדעלט אין א טראגא־קאמעדיע, און אלס אזעלכע איז עס דערווייל פארענדיגט גע־ווארען.

אויב די אונטערזוכונג איז געווען א זשעסט, זיך צו באפרייען פונ׳ם „גרעב" חשד, האבען די שטאדט־טאטען געקענט מאכען א פיעל שענערען זשעסט, רעזיגנירען אלס קערפערשאפט, און גיין צו נייע וואלען, ווי עס טוען עס אלע פארלאמענטארישע רעגיערונגען.

ווען מען האט פארגעשלאגען אזא רעזיגנאציע, האבען מאנכע עס צוריקגעוויזען מיט׳ן מאטיוו, אז נייע וואלען וועלען קאסטען דער שטאדט זיבעציג טויזענט דאלאר, און מען דארף נים אויסברענגען דער שטאדט אזא סומע.

אבער אן אונטערזוכונג וועט אויך ניט קאסטען פיעל וועניגער, און אויב שוין יא מאכען זשעסטען, האט מען עס געקענט מאכען אויפ׳ן גרויס־ארטיגען אופן, מיט רעזיגנירען און מיט נייע וואלען.

דאן וואלט דאס קאמישע שפיעל געווען אין דער פילער גלאריע.

די באשטימטע שול־קאמיסיע

ענדליך איז דורך א דעקרעט פונ׳ם ליוטענאנט גאווערנאר פון דער פראווינץ קוויבעק, באשטימט געווארען דער פערזאנאל פון דער 7־טער קא־מיסיע, וועלכע דארף עס שליכטען די אידישע שול־פראגע. אויף די צוויי אידישע מיטגליעדער אין דער קוויבעקער לעגיסלאטור איז עס אויסגעפאלען די עובדא צו רעקאמענדירען דעם פערזאנאל פון דער קאמיסיע, און דער ליוטענאנט גאווערנאר האט זייער רעקאמענדאציע גוט־הייסען.

ווי אזוי־זשע איז דער פערזאנאל ציזאמענגעשטעלט געווארען?

פאלגענדע זיבען פערזאן זענען די באשטימטע: סעמיועל ליזינג־סטאן, עדגאר מ. בערלינער, א. ז. קאגן, נייטען גארדאן, ראבבי אבראמא־וויטש, דר. מאקס ווייסמאן, און מייקעל גארבער.

ווי אזוי באציען זיך די אלע מענשען צו דער שול־פראגע?

דער טייל פון די מאנטרעאלער אידען, וואס איז אויסגעשפאבען פאר סעפעראטע שולען, האט אין גאנצען נאר איין פארטרעטער אין דער קאמיסיע — מייקעל גארבער. דער צווייטער פארטרעטער פון די דאזיגע מאונער אידען, דר. מאקס ווייסמאן, איז באקאנט אלס טיכטיגער כלל־טוער, אבער ער האט קיינמאל ניט דערקלערט קלאר זיין שטאנדפונקט און שטע־לונג אינ׳ם שול־ענין. ראבבי דר. אבראמאוויטש׳ס שטעלונג איז אויך, ניט קלאר. כאטש ער איז נים קיין געגנער פון סעפעראטע שולען, אויב עס זאל דארפען קומען צו דעם. די אלע דריי, וועלכע רעפרעזענטירען די פאלקס־מאסען, זענען ערשטענס אין א מינאריטעט, און צווייטענס איז נאר איינער פון זיי א קעמפער פאר סעפעראטע שולען, און עס איז מעגליך, וועניג־סטענס איז עס ניט אויסגעשלאסען, אז איינער פון די צוויי זאל אין גאנצען שטימען מיט דער פיער־ מאיאריטעט.

און ווי אזוי איז די באציאונג פון די לעצטע?

נייטען גארדאן, דער געוועזענער רעפארם־ראבינער און יעצטיגער אדוואקאט, איז אן אויסגעשפראכענער געגנער פון באזונדערע אידישע שו־לען, אזוי איז עס אויך סעמיועל ליזינגסטאן, דער פארזיצענדער פונ׳ם קא־מיטעט, וועלכער דערקלערט אופן, אז דער גרעסטער אונגליק וועט זיין דאמאלס, ווען אידען וועלען זיך דערשלאגען צו באזונדערע שולען. קאגן און בערלינער וויעדער זענען „אפטאנגער יאהודים". און זיי האבען זיך דערווייל שארף ניט ארויסגעזאגט אויף איין אופן אדער א צווייטען, דאנדיג, הייסט עס, א געוויסע נייטראלע שטעלונג.

דאס איז דער פערזאנאל, און עס איז דאריבער שווער פאראויסצוזאג־גען, וואהין קען אזא שול־קאמיסיע פירען. סיידען מען זאל צו איר אנ־נעמען די שטעלונג פון „וואטשפול וועיטינג".

אלץ מער פארשווינדט די ווייטקייט

דער באגריף פון „ווייטקייט" מוז אלץ מער ווערען איינגעשרומפען, פארקלענערט, און וועט באלד פארלירען זיין אמת׳ן זין און באדייטונג. אן עקספערימענט, וועלכער איז זונטאג דורכגעפירט געווארען צווישען טא־ראנטא און מאנטרעאל, האט באוויזען ווי שנעל מיר דערגענטערען זיך, און אז דער מרחק צווישען איין פונקט און דעם צווייטען ווערט אלץ קלענער און קלענער.

היינטיגען זונטאג האבען די „קענעדיען ניישאנעל רעיילווייס" ארויס־געשיקט א צוג פון טראנטא קיין מאנטרעאל, וועלכער האט דורכגעמאכט די רייזע (334 מייל) אין פונקט זעקס שעה צייט, און דער צוג בלייבט שוין א שטענדיגע „פיטשור". אבער דאס איז ניט געווען דער איינציגער עקס־פערימענט. אויפ׳ן זעלבען צוג איז אויך איינגעפירט געווארען א צווייטע „פיטשור", טעלעפאן־ איינריכטונג, און פון דעם לויפענדען צוג קען מען זיך גאנץ לייכט צוזאמענרעדען מיט די ווייטסטע פונקטען. אפילו מיט טעלע־פאן־פארבינדונג אויף יענער זייט ים. און ביידע עקספערימענטען האבען זיך ארויסגעציינט צו זיין א דערפאלג.

עס איז אמת, אז דער מענש צאלט זייער א טייערען פרייז פאר דעם, א פרייז פון קרבנות, ווי לופט־שיפען און אויטאמאביל אומגעקומענע, אבער דער היינטיגער מענש איז, ווייזט אויס, געגוויגט אפצושאפען ווייטקייט אום יעדען פרייז, און ער דערגרייכט עס.

די חיים איז דער פונ־דאמענט פון מענש־ליכער ציוויליזאציע

באריהמטער אמעריקאנער סע־נאטאר פון מארמאנישער אפשטאמונג, האלט אין איין פרעדיגען וועגען דער חיי־ליגקייט פון דער חיים.

איינער פון די אינטערעסאנטסטע פערזענליכקייטען אין אמעריקאנער סע־נאט איז דער יוניטער סטייטס סענא־טאר ריעד סמוטה, פון יוטאה. ער איז פון מארמאנישער אפשטאמונג און ווען ער איז מיט עטליכע און צוואנציג יאהר צוריק אנגעקומען דאס ערשטע מאל אין וואשינגטאן, האט דער סענאט געהאלטען אין אונטערזוכונג די היירעאט באציהונגען צווישען די מארמאנישע פאמיליעס. ער איז דאמאלס געווען דער צענטער פון דיי־זער אונטערזוכונג, אבער ער איז ביינעקו־מען יעדען שטורעם וואס האט זיך אויפ־געהויבען ארום זיין פערזענליכקייט, און איצט ווערט ער באטראכט מיט גרויס רעספעקט פון די געזעצמאכער אין וואר־שינגטאן.

איינע פון די פיעלע פראבלעמען וועלכע דיזער מערקווירדיגער סענאטאר האט געווידמעט די מעהרסטע צייט און ענערגיע, איז די פראבלעם פון דעם אמע־ריקאנער פאמיליען לעבען. די שעהנקייט און היילינגקייט פון דער חיים. וואס ער באטראכט אלס דעם פונדאמענט פון דער מענשליכער צווייליזאציע, איז איהם זעהר נאהענט צום האר צען, און ער נוצט אויס יעדע געלעגענהייט וואס ער קריגט אויף דער טריבונע פון סענאט, צו אינטערעס־סירן אין דער אמעריקאנער פאלק וועגען דער וויכטיגקייט פון דעם טעמפעל וואס רופט זיך חיים.

אין דער פרעסע ווערט איבערגע־געבען א געשפרעך וואס א צייטונגס מאן האט געהאט מיט סענאטאר סמוטה, און ווי שטענדיג, האט ער אויך דאס מאל באריהרט די פראגע וואס איז איהם אזוי נאהענט צום הארצען, די אמעריקאנער חיים.

„אין פארלויף פון מיין לעבען — האט סענאטאר סמוטה געזאגט — האב איך געזעהן דעם וואונדערבארען פראג־נרעם וואס די מענשהייט האט געמאכט, באזונדערס אין די לעצטע 25 יאהר. איך וואונדער זיך איצט וועגען דעם וואס מיר וועלען נאך דערלעבען אין 25 יאהר ארום. איך צווייפעל גאר ניט, אין דעם אז די נעקסטע 25 יאהר וועלען אונז ברייגנען נאך גרעסערע חידושים ווי די וואס מיר האבען געזעהן אין דעם פארגאנגענעם פערטעל־יאהר־הונדערט, און שטילערהייד בין איך מתפלל אז די הערצער פון די מענער, פרויען און קינדער אין אונזער לאנד וואס איז געבענשט מיט אלדאס גוטס, זאלען ניט פארשטיינערט ווערען, כדי זיי זאלען קענען אויפהאלטען יענע שעהנע אינסטיטוציע וואס רופט זיך היים, און אז זיי זאלען קענען איינער דעם אנדערען ארויסווייזען אמת׳ע ליעבע. דאס איז מיין טיעפסטער וואונש, ווייל איך בין איבערצייגט אז א שעהנע און גליקליכע היים איז דער פונדאמענט פון דער מענשליכער ציוויליזאציע".

ניט לאנג צוריק האט סענאטאר סמוטה געפייערט זיין 68־טען געבורטס־טאג. ווען זיינע אינטימע פריינט זענען איהם געקומען גראטולירען, האט ער זיי געזאגט:

„איך קריג איצט דיווידענדס אויפ׳ן חשבון פון דעם לעבען וואס איך האט גע־לעבט זינט מיין קינדהייט.

„איך האב קיינמאל קיין שנאפס ניט געטרונקען און האב קיינמאל ניט גערוי־כערט. איך האב שטענדיג געגעסען איינ־פאכע, נארהאפטע שפייז, און האב ליעב געהאט צו ארבייטען. איך בין קיינמאל ניט געווען פויל און האב אימער געפר־נען וואס צו טאן.

„איך האב קיינמאל קיינעם קיין שלעכטס ניט געטאן. עס איז געווען מיין מזל וואס איך האב געהייראט א יונגע, קרעפטיגע פרוי, די פיינסטע פרוי וואס האט וועגן עס איז אויף דער וועלט גע־לעבט. מיינע קינדער האבען געהאט א וואונדערבארע מוטער, און אמת׳ע היים־בויערין, און פון אלע ברכות מיט וועלכע גאט האט מיך געבענשט, איז די ברכה פון מיין הייראט געווען די גרעסטע און בעסטע".

ניט נאר גלויבט סענאטאר סמוטה אין דער היים און פארהיילינג זי, נאר יע־דעס מאל ווען ער האלט א רעדע אין סע־נאט, געפינט ער שוין א מעגליכקייט אריינצושמוגלען עטליכע ווערטער וועגען דער היים, וויסענדיג גאנץ גוט, אז דאס גאנצע אמעריקאנער פאלק הערט זיך צו צו די רעדעס וואס א סענאטאר האלט אין סענאט. מיט עטליכע יאהר צוריק האט ער געהאלטען א רעדע אין סענאט פארלאנגענדיג פון דער רעגירונג אז זי זאל אנפיהרען א קאמפיין צווישען דער אמעריקאנער יוגענט, די באים און מיידע־לאך וועלכע זענען די צוקונפטיגע פאר־טערס און מוטערס, אז זיי זאלען אויס־הערען צו רויכערען, ווייל דאס גראבט אונטער זייער געזונט. ער האט דיזע רע־דע אפגעדרוקט אויף זיינע אייגענע הוצאות, און האט פונאנדערגעשיקט מי־ליאנען קאפיעס צו די בירגער פון לאנד.

זיין ליעבע צו דער היים האט סענא־טאר סמוטה גע׳יהש׳נט פון זיין מוטער. זי איז געווען א מארמאנישע פרוי וועל־כע האט אין זיך אריינגעזאפט די לעה־רע פון די מארמאנישע פרעדיגער, וועל־כע האבען אנגעוויזען אויף דער היילינ־קייט פון דעם פאמיליען־לעבען. זי האט עס געלערענט איהר זוהן, אז אויב ער וויל פיהלען דעם אמת׳ען טעם פון גליק אין זיין לעבען, זאל ער זוכען דורך בויען א היים וואס ער זאל שטענדיג האלטען היילינ׳ג און טייער. דער זוהן האט זיין מוטער געפאלגט. איצט איז סענאטאר סמוטה איינער פון די אפאסטאלען פון דער מארמאנישער קירכע אין אמעריקע. ער איז אין עלטער פון פערציג יאהר שוין געווען אזוי רייך, אז ער האט זיך געקאנט צוריקציהען פון אירגענד וועלכער טעטיג־קייט, און לעבען פון דעם געלט וואס ער האט דורך שווערע ארבייט אנגעזאמעלט. אבער ער האט עס ניט געטאן ווייל עס איז ניט אין זיין נאטור צו זיצען רוהיג. מיט 27 יאהר צוריק איז ער געלאפען אלס קאנדידאט פאר יוניטער סטייטס סענאטאר, און זינט דאן ווערט ער צום סוף פון יעדען טערמין צוריק ערוועהלט אזוי, אז אין וואשינגטאן ריכט מען זיך שוין אויף איהם יעדעס מאל ווען דער סע־נאט עפענט א נייע זיצונג

דער אומגאקאנטער רייכער פארטיידיגער־די סענאציע פון טאג

דאס יונגע מיידעל וועלכע האט געהאלפען דורכפירען דעם באנק „האלד אפ" וועט האבען פרייע פארטיידיגונג.

פון ה. מ. ק.

טאראנטא האט ווייניג געהאט די ערשטע סענסאציע ארום דער סיסי האל פאליטיק, וועלכעס איז איצט דער גע־שפרעך פון טאג. און ווערט דיסקוטירט פריוואט, ווי אויך ביי פארזאמלונגען. אין דער זעלבער צייט אונטערגעקומען א צווייטע סענסאציע, א פיעל גרעסערע. א מער אינטערעסאנטערע, א סענסאציע, וועגען וועלכער מען קען מער ריידען און האבען דערביי צווייוויזיטיג כונות.

איבעראל איז עס איצט אויף די ליפ־פען, אומעטום איז עס אויפגעכאפט גע־וואָרען מיט ציניש באמערקונגען. די צייטונגען ווידמען עס זייערע קאלומס, ביי צוזאמענקונפטען וויל מען טרעפען ווער עס איז דער אומבאקאנטער פערזאן, וועל־כער האט געמאכט דעם אנבאט פאר דער סענסאציע. און ביים גערייכט וועט דער עולם געווים יזצען פאראינטערעסירטער ווי ביי א טעאטער פארשטעלונג. און עס וועט זיכער ניט זיין איבעראשונג. ווען א דראמאטורג וועט איצט קענען נאָ־טירען קאמענטארען פון גערייכט ווי אזוי זיי וועלען פאסירען, און נאכהער דערפון מאכען א הונדערט פראצענטיגע „טאקי".

מיר מיינען די סענסאציאנעלע נייעס וועגען דעם אונבאקאנטען רייכען מאן, וועלכער האט געמאכט דעם אנבאט צו א היגען אידישען לאיער צו פארטיידיגען דאס יונגע זיבעצען יעהריגע מיידעל, וועל־כע האט געהאלפען מאכען דעם „האלד אפ" אויף א היגען באנק ברענטש לעצטען מיטוואך ביינאכט.

אזוי שנעל ווי די צייטונגען האבען געווידמעט דער נייעס עטליכע שווערות, אוועקגעשטעלט דאס בילד פון דער יונ־גער זיבעצען יעהריגער פלעפערקע, וועל־כע איז די ערשטע ארעסטירט צו ווערען אויף אזא קלאגע ביי אונז אין שטאדט, איז די נייגעריגקייט געוואקסען, ווייל עס איז צום ערשטען מאל אין טאראנטא, אז א יונגע זיבעצען יעהריגע מיידעל, דאס האבען אזא געוואנטקייט, ווי דורכפירען א „האלד אפ" אין מיטען טאג, און זאל־גאר ניט פרובירען באהאלטען זיך.

דער „האלד אפ" איז דורכגעפירט געווארען אין לעבען, פונקט ווי אין א „מואוויי" ראמאן. גלייך נאכ׳ן „האלד אפ" זענען דאס מיידעל און איר שוואגער אוועק אפעסען א גוטען מאלצייט, און איבערצעהלען וויפיעל איז די סומע פון זייער־רויב. זיי האבען זאנאר ניט אוועקגעוואָרפען דעם רעוואלווער, נאר מיטגענומען עס אין רעסטאראן.

אנאליזירט מען די נאנצע פאסירונג, ווי אזוי זיי האבען דורכגעפירט די אר־בייט, און ווי קאלטבלוטיג זיי האבען זיך באצויגען צו אלעם, גלויבט זיך גארניט, אז אזא יונגע מיידעל זאל האבען אזוי פיעל געוואגטקייט. בפרט נאר, ווען דאס מיידעל איז א פרעמדע אין שטאדט, איז בלויז געקומען אהער צו איהר שוואגער צו גאסט, האט ניט געקענט איר שוואגער, און דאך צוגעשטימט זיך צו באטייליגען אין „האלד אפ".

דאס איז די אוואנטוריסטישע זייט פון לעבען, און אונטערשטרייכט ווידער אמאל דעם לוסט פון לעבען, דער געיעג נאך געלט און פארגענגען. און וועלכען דאס איצטיגע מיידעל אדער די פרוי, איז אריינגעצויגען געווארען, אז זי איז גרייט צו טאן אלעס אום צו קענען נאכהער ארויסגעהן לויט דעם סטייל, אדער קענען פארשווענדען לייכט איר נערויבט געלט.

דערפאר אבער דערווייסט מען זיך אז אנדער געשיכטע פון דער פרוי, וועלכע איז די שוועסטער פון דער בלאנדינקע, און די פרוי פונ׳ם באנדיט.

„איצט בין איך עלענה. און איינ־זאם" — האט די פרוי דערקלערט צו צייטונגס־ מענשען.

„צוויי געליעבטע האט מען ביי מיר נערויבט, און נאט ווייסט ווען איך וועל זיין זעהן צוריק". האט זי ווייטער גע־זאגט.

„איך בין ניט שולדיג — האט זי דערקלערט, ווי זי וואלט זיך שתודה גע־ווען פאר אימיצען, — איך בין א יונגע פרוי, און דאך האב איך ניט נאר ניט גע־הייסען עס טאן, נאר איך האב ניט גע־אלטער ישוב האט זיך דורך דעם קרן היסוד באפעסטיגט האבען אנגעהויבען א סך נייע קאלאניסטען זיך באזעצען דארט און ביז מען בויט אויס א הויז מוז מען דינגען א חדר און דעריבער איז דארט זעהר ענג איצט אין דירות און טייער.

און אזוי ווי ווען איינער פלאנצט א באיארע קריגט ער שוין גרינג א הלואה, אפילו אין פרוואטע בענק האבען א סך קאלאניסטען פארקויפט אפילו זייערע מילך קוה; אזוי ווי אין אלע קאלאניעס וואו די באיארע איז די הויפט קוועלע, פארלאזט מען אנדערע ספעציאליטעטען, אזוי דא אויך; מען האלט דאס רוב ניט מעהר קוה און עופות אלס ספעציאליטעט; מען גיט זיך אפ אלע די גאנצע צייט מיט דער באיארע. די באיארעס טראגען נאך ניט ביי אלעמען. זיי זיינען נאך יונג, אבער מען באקומט שוין קרעדיט אומע־טום אויף די באיארעס און מען לעבט מיט האפנונג, אז מען וועט מאכען א לע־בען און מען וועט אויסצאהלען די חובות און מען וועט אייביג זיין דאנקבאר דעם קרן היסוד וואס האט געגעבען די ערשטע הילף און ניט אויך ווייטער.

און אלע וואס ווערען געהאלפען דורך דעם קרן היסוד פיהלען אז זיי נוצען אויס נאציאנאלע מיטלען און זיי מוזען צוליעב דעם זיין טריי דעם נאציאנאלען געדאנק.

אין כפר סבא וועט מען איצט ניט געפינען קיין איינציגען קאלאניסט וואס זאל געבען ארבייט א פרעמדען. דא אר־בייטען שטענדיג דריי פיער הונדערט אי־דישע ארבייטער און אהן סטרייקס און מלחמות, און ווען עס קומט א נייער קא־לאניסט וואס האט שוין אפילו ניט נויטיג נעהמען א הלואה פון קרן היסוד און ער ארבייט מיט איינגעע מיטלען וועט ער אויך ניט געהן מיט דעם פעג פון דו „אכטאונצוואנציגער". ער געהט שוין מיט דעם וועג פון די פינפאונדרייסיגער. און כפר סבא איז דעריבער געווארען א צענ־טער וואס ארום איהר וואקסען נייע נאַ־ציאנאלע קאלאניעס און עס באזעצען זיך איינצעלנע פארמערס ווייל זיי זיינען דא ווייט מיט דעם לעבען און מיט דעם גוטס און האבען ניט ביי זיך קיין שום שפיאנאזיע...

כמעט אלע וואס האבען גענומען הלואות ביים קרן היסוד האבען גע־פלאנצט באיארעס, און דער קרן היסוד האט זיי געגעבען גרינגע באדינגונגען צום אויסצאהלען. ביז די באיארע הויבט אן צו טראגען צאהלט מען א קליינעם פראצענט, און וואס מען צאהלט אויס דעם חוב איז צוזאציג יאהר. דאס האט געגעבען די מעגליכקייט דער קאלאניסטען איבערגעבויט די שטאלען אין חדרים און מען פארדיינט ניט דערים.

אין כפר סבא איז איצט א צימער טייערער ווי אין תל אביב, ווייל ווען דער אלטער ישוב האט זיך דורך דעם קרן היסוד באפעסטיגט האבען אנגעהויבען א סך נייע קאלאניסטען זיך באזעצען דארט און ביז מען בויט אויס א הויז מוז מען דינגען א חדר און דעריבער איז דארט זעהר ענג איצט אין דירות און טייער.

אין אזוי ווי ווען איינער פלאנצט א באיארע קריגט ער שוין גרינג א הלואה, אפילו אין פרוואטע בענק האבען א סך קאלאניסטען פארקויפט אפילו זייערע מילך קוה; אזוי ווי אין אלע קאלאניעס וואו די באיארע איז די הויפט קוועלע, פארלאזט מען אנדערע ספעציאליטעטען, אזוי דא אויך; מען האלט דאס רוב ניט מעהר קוה און עופות אלס ספעציאליטעט; מען גיט זיך אפ אלע די גאנצע צייט מיט דער באיארע. די באיארעס טראגען נאך ניט ביי אלעמען. זיי זיינען נאך יונג, אבער מען באקומט שוין קרעדיט אומע־טום אויף די באיארעס און מען לעבט מיט האפנונג, אז מען וועט מאכען א לע־בען און מען וועט אויסצאהלען די חובות און מען וועט אייביג זיין דאנקבאר דעם קרן היסוד וואס האט געגעבען די ערשטע הילף און ניט אויך ווייטער.

און אלע וואס ווערען געהאלפען דורך דעם קרן היסוד פיהלען אז זיי נוצען אויס נאציאנאלע מיטלען און זיי מוזען צוליעב דעם זיין טריי דעם נאציאנאלען געדאנק.

אין כפר סבא וועט מען איצט ניט געפינען קיין איינציגען קאלאניסט וואס זאל געבען ארבייט א פרעמדען. דא אר־בייטען שטענדיג דריי פיער הונדערט אי־דישע ארבייטער און אהן סטרייקס און מלחמות, און ווען עס קומט א נייער קא־לאניסט וואס האט שוין אפילו ניט נויטיג נעהמען א הלואה פון קרן היסוד און ער ארבייט מיט איינגעע מיטלען וועט ער אויך ניט געהן מיט דעם פעג פון דו „אכטאונצוואנציגער". ער געהט שוין מיט דעם וועג פון די פינפאונדרייסיגער. און כפר סבא איז דעריבער געווארען א צענ־טער וואס ארום איהר וואקסען נייע נאַ־ציאנאלע קאלאניעס און עס באזעצען זיך איינצעלנע פארמערס ווייל זיי זיינען דא ווייט מיט דעם לעבען און מיט דעם גוטס און האבען ניט ביי זיך קיין שום שפיאנאזיע...

כמעט אלע וואס האבען גענומען הלואות ביים קרן היסוד האבען גע־פלאנצט באיארעס, און דער קרן היסוד האט זיי געגעבען באדינגונגען צום אויסצאהלען. ביז די באיארע הויבט אן צו טראגען צאהלט מען א קליינעם פראצענט, און וואס מען צאהלט אויס דעם חוב איז צוזאציג יאהר. דאס האט געגעבען די מעגליכקייט דער קאלאניסטען איבערגעבויט די שטאלען אין חדרים און מען פארדיינט ניט דערים.

אין כפר סבא איז איצט א צימער טייערער ווי אין תל אביב, ווייל ווען דער

(פארזעצונג אויף פיידזש 5)

די צוויי דורות פון דער קאלאניע

די אכטאונצוואנציגער און די פינפאונדרייסיגער.

פון דר. מ. זאנאראדסקי (תל אביב)

די אכטאונצוואנציגער זיינען גרויסע מיוחסים. מען רופט זיי „דעם באראנס קינדער" און זיי זיצען אין דער „אם המושבות". אין דער „מוטער פון די קאלאניעס."

אז מען קוקט אריין אין תוך, מען אנאליזירט די זאך ריכטיג, געפינט מען אז דערייחוס איז גארניט אייא׳ר, עס איז עפעס דא א פגם אין דער משפחה, און די מוטער איז אויך שוין ניט מעהר ווי אן אלטע באבע וואס איז שוין געבליבען אהן טעכטער...

פתח תקוה איז על פי טעות אנגערו־פען געוואָרען „אם המושבות"; מקוה ישראל איז א סך עלטער (איז שוין מעהר ווי זעכציג יאהר אלט!) און עס זיינען דא אין ארץ ישראל עטליכע פונקטען וואו מען האט אנגעהויבען זיך באזעצען פריי־הער ווי אין פתח תקוה. ניט קוקענדיג דע־רויף וואס די ערד האט מען געקויפט פריי־הער אין פתח תקוה, אבער וואס דער גע־דאנק קויפען די ערד איז געבוירען געווא־רען פריהער. אין אמת׳ן האט מען געקענט א צייט רופען פתח תקוה „אם מושבות" (אבער ניט „המושבות"). א „מוטער פון טעכטער קאלאניעס", ווייל פון דאנען זע־נען ארויס עטליכע איינוואוינער און האָ־בען געבויט נייע פונקטען: עין גנים, כפר סבא און עין חי, וועלכע זענען געווען די ערשטע צייט ווי טעכטער; אבער אזעלכע טעכטער האבען אויך אנ־דערע קאלאניעס: זכרון יעקב האט גע־האט מרח (איצט בעבת עדה), שוויה, בורג (איצט בנימינה), אום אל גמל (בת שלמה) און האט נאך ביז היינט עטליכע טעכטער קאלאניעס. אפילו ראש פנה האט ארום זיך עטליכע קליינע פונקטען, און תימנער ישובים האבען אלע גרויסע קאלאניעס; דאס איז אבער אויך אריבער און די טע־טער קאלאניעס פון פתח תקוה זיינען שוין לאנג ארויס פון אונטער דער מוטערס פארטוך, און איינינע פון זיי זוכען וועגען ווי דעריאגען די מוטער און אפשר זי ארי־בעריאגען...

וואס איז דער יחוס פון די אכטאונ־צוואנציגער? דאס איז זעהר א לאנגע געשיכטע.

אז די קאלאניע האט צום 50־יאהרי־גען יובילעאום געווארלט באשרייבען איהר היסטאריע האט מען אנגעשריבען צוויי גרויסע. ביכער פון עטליכע טויזענט בלע־טער און צום סוף האט זיך ארויסגעוויזען אז עס פעהלט נאך זעהר פיעל אין די ביי־כער. יא צרות האט די קאלאניע געהאט דער ערשטע יאהרען. עס זיינען דא געפא־לען קרבנות פאר יעדער טריט ערד וואס מען האט צוגעקויפט און פאר יעדען בויפ וואס מען האט צוגעפלאנצט. און ווען ניט דער באראן וואלט פתח תקוה אפשר נאך ביז היינט געווען אין דער לאגע פון באר טוביה, אדער אבר יעקב.

דער באראן האט געגענומען אונטער זיין שוץ אכט און צוואנציג אויסגעקליבע־נע קאלאניסטען און האט זיי געהיט און געהאלפען ביז ער האט זיי געבראכט צו א פונקט ווען זיי זיינען שוין געשטאנען אויף די פיס פעסט.

אט די 28 זיינען נאך ביז היינט באלאנט אין דער קאלאניע, ווען עס זענען שוין דא אין דער קאלאניע אן ערך פון עצתן טויזענט נפשות. זיי זיינען געווען דער קערענדעל ארום וועלכען עס האט זיך קאנצענטרירט אלע אנדערע קאלאניסטען און איינוואוינער מיטארבייטער און אויף זיי ווייזט מען אן זעהר אפט מיט די פינגער, אמאל צום גוטען און אמאל צום בייזען.

די אכטאונצוואנציגער האבען די הילף פון דעם באראן פארשטאנען ניט ווי א נאציאנאלע הילף וואס לויגט אויף דעם געהאלפענעם פארשידענע חובות. זיי האב־בען עס אנגענומען ווי א פערזענליכע נדבה אדער ווי א מתנה פאר זייער פרומ־קייט" אהן שום תנאים. דער באראן האט זיי ליעב געקראגען אדער רחמנות געהאט און האט זיי געשענקט עטליכע טויזענט פראנק זיי זאלען דיינען ארבייטער וועל־כע זיי ווילען און פלאנצען און בויען וואס זיי ווילען... צווישען דעם „באראנס" קינדער זיינען געווען אזעלכע וואס פאר אידישע ארבייט האט מען געמוזט מיט זיי שטארק מלחמה האלטען און די מלחמות האבען זיך כמעט שטענדיג געענדיגט מיט גארניט. דעם באראנס טובה אדער מתנה לעבען ניט ארויף קיין חובות... גראדע איי־ניגע פון די וואס זענען געקומען נאכדעם און האבען ניט געהאט קיין שייכות צו דעם באראנס אדמיניסטראציע, די האבען פארשטאנען אנדערש די זאך און און פון זיי האט זיך־ אויסגעארבייט א באזונדער פארטיי, די פארטיי פון די „נאציאנאלע קאלאניסטען" זיי קעמפען שטענדיג פאר אידישע ארבייט, פאר נאציאנאלע ביל־דונג און ארץ ישראל אינטערעסען.

פתח תקוה איז אויסגעוואקסען און וואקסט ווייטער, אבער שטענדיג מיט מלחמות, מיט וועהטאגען. עס איז ניטא קיין יאהר אז די ארבייטער זאלען אין פתח תקוה ניט פרעגען זיך, צו עס איז ניט כדאי אוועקצואוואַרפען די ארבייט. עס האט זיך נאך די אויגוסט אונרוהען עטוואס געבעסערט די לאגע, און די אי־דישע ארבייט האט זיך פארמעהרט אפילו אין דער מוטער קאלאניע.

דערווייל זיינען די טעכטער אויסגע־וואקסען און האבען זיך גאנץ אפגעטייל־ט פון דער מוטער. עין גנים איז פאר זיך א קאלאניע וואס איז נאך ביז היינט טריי דעם אידעאל. זיי האבען זייער פונד־מענט פון די חובבי ציון און פון אנדערע נאציאנאלע ערטער, און אפילו איצט ווען זיי זיינען שוין געלבסטשטענדיג און די ערד און די ווירטשאפטען געהערען שוין צו זיי, זיינען זיי גאנץ ווייט פון ברעכען די פרינציפען פון נאציאנאלער קאלאניזא־ציע.

אויך עין חי האט זיך מיט דער צייט געביטען. איצט איז אפילו דער נאָ־מען ניט פאפולער מען רופט זי שוין איצט כפר מלל און דא איז א נייע גרויסע קא־לאניע אויף דעם באדען פון דעם קרן קימת און די ווירטשאפטען און די באיא־רעם פון דעם קרן היסוד. דא איז א קאלאָ־ניע פון דעם טיפ פון נחלה, כפר יחזקאל איבער וועלכע עס קען זיין א רעדע צוואַ־מען מיט יענע קאלאניעס.

אינטערעסאנט איז די דריטע טאכ־טער, כפר סבא.

דאס איז געווען אין אמת׳ן א שטיף טאכטער, דערווייטערט פון צענטער און פארלאזען אין דורכדעם שטענדיג געליטען פון אלע צרות.

אין דער מלחמה האבען די טערקען ניט געלאזען קיין נאנצען בוים. אין 1921 ווען די אראבער האבען דעם ערשטען מאל אויסגעפרוביירט זייערע כחות האט כפר סבא געליטען מעהר פון אלע אנדערע טעכטער קאלאניעס.

עס האט זיך אנגעהויבען א ליכטי־גער טאג פאר כפר סבא ווען דער קרן היסוד האט אנגעהויבען ארבייטען און ער האט געגומען די קאלאניע אונטער זיין שוץ. דארט אין דער אם המושבות האט מען אויסגעלייגען די מענשען. דא האט מען זיך גערעכענט מיט דער נאציאנאלער פראגע; די קאלאניע איז געווען די לעצ־טע און פון איהר ביז חדרה איז שוין ניט געווען קיין אידישע ישוב. דא האט מען געמוזט בויען א גרויסע און שטארקע קא־לאניע און דער קרן היסוד האט געגעבען די מיטלען ניט נאר פאר א טייל, נאר פאר אלע 35 וואס האבען זיך געמאלדען און זיינען גענאנגען בויען די קאלאניע. מען האט געגעבען הלואות אויף הייזער, שטאַ־לען, קוה, מאשינען און פלאנטאציעס. מען האט זיך גערעכענט מיט דער משפחה און און מיט דער צאהל פון ארבייטער אין יע־דער משפחה.

עס האבען באקומען אלף קאלאניס־טען מיט קליינע משפחות הלואות ביז צוויי הונדערט פונט, צעהן ביז דריי הונ־דערט פונט, פיער ביז פיער הונדערט פונט. זיבען ביז פינף הונדערט פונט, און דריי ביז זיבען הונדערט פונט. אלע פינף און דרייסיג האבען שעהנע הייזער, שטאַ־לען האבען געבויט דאס רוב, אבער די לעצטע צייט ווען עס האבען זיך באַ־וועגט אין כפר סבא א סך קבוצות און זעהר פיעל איינצעלנע ארבייטער און קליינע משפחות פון בעלי מלאכות און ספעציאליסטען פון באיארעס, האבען די ערשטע קאלאניסטען איבערגעבויט די שטאלען אין חדרים און מען פארדיינט ניט דערים.

אין כפר סבא איז איצט א צימער טייערער ווי אין תל אביב, ווייל ווען דער

די באשטימטע שול־קאמיסיע

ענדליך איז דורך א דעקרעט פונ׳ם ליוטענאנט גאווערנאר פון דער פראווינץ קוויבעק, באשטימט געווארען דער פערזאנאל פון דער 7־טער קא־מיסיע, וועלכע דארף עס שליכטען די אידישע שול־פראגע. אויף די צוויי אידישע מיטגליעדער אין דער קוויבעקער לעגיסלאטור איז עס אויסגעפאלען די עובדא צו רעקאמענדירען דעם פערזאנאל פון דער קאמיסיע, און דער ליוטענאנט גאווערנאר האט זייער רעקאמענדאציע גוט־הייסען.

ווי אזוי־זשע איז דער פערזאנאל ציזאמענגעשטעלט געווארען?

פאלגענדע זיבען פערזאן זענען די באשטימטע: סעמיועל ליזינג־סטאן, עדגאר מ. בערלינער, א. ז. קאגן, נייטען גארדאן, ראבבי אבראמא־וויטש, דר. מאקס ווייסמאן, און מייקעל גארבער.

ווי אזוי באציען זיך די אלע מענשען צו דער